

HISTRIA ÎN ANUL 1917

MIRCEA VICTOR ANGELESCU*

Rezumat: Este prezentat un articol despre situl arheologic Histria, publicat în noiembrie 1917, în ziarul german *Zentralblatt der Bauverwaltung*. Sunt ilustrate un plan al regiunii și o săpătură arheologică practică în zona vestică a fortificației romane târzii. Se impune comparația cu planul publicat de către Vasile Pârvan, după primele două campanii arheologice. Sunt prezentate și descoperiri de inscripții, precum și de piese arhitecturale și sculpturale (cum ar fi celebrul cap, de dimensiuni colosale, al statuii lui Apollon). În ciuda impreciziilor și aproximărilor conținute, articolul apărut în publicația germană este interesant prin ilustrarea stadiului cunoștințelor asupra unui sit a cărui cercetare arheologică, aflată la început, a fost întreruptă de desfășurarea Primului Război Mondial.

Cuvinte-cheie: Histria, *Zentralblatt der Bauverwaltung*, Desjardins, Pârvan, *Gerousia*, Apollon

Istoria instituțională a Muzeului Național de Antichități¹, fondat în 1834 și dedicat în exclusivitate antichităților de sorginte arheologică începând din 1864, constă într-o evoluție permanentă, cu mari personalități, numite, succesiv, la conducerea sa: Alexandru Odobescu (1876–1881), Grigore Tocilescu (1881–1909) și George Murnu (1909–1910).

În 1910, directorul acestei importante instituții a devenit Vasile Pârvan². Numirea sa urmează unei burse de studii universitare acordate timp de cinci ani, în Germania, la sfârșitul căreia a obținut, în 1909, un doctorat în istorie la Universitatea din Breslau³. La întoarcerea în țară, a devenit profesor la Universitatea din București și, în 1913, membru al Academiei Române⁴.

Perioada directoratului lui Vasile Pârvan la Muzeul Național de Antichități este și perioada declanșării săpăturilor arheologice în marile situri dobrogene aparținând

---

* Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”; e-mail: mircea.angelescu@gmail.com.

¹ Actualmente Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”.

² Pentru biobibliografia lui Vasile Pârvan, vezi Zub 1975; privind aspectele arheologice și muzeale ale instituțiilor românești din perioada marcată de Pârvan, vezi Zub 1974, p. 241–227; Zub 1983, p. 286–324; Ștefan 1984, p. 128–143.

³ *Die Nationalität der Kaufleute im römischen Kaiserreiche. Eine historisch-epigraphische Untersuchung*, Breslau, 1909.

⁴ A devenit membru corespondent în 1911, membru titular în 1913, vice-președinte (1921–1922) și secretar general (1923–1927) al Academiei Române.

epocii clasice⁵. Astfel, înainte de declanșarea Primului Război Mondial, au început cercetările la *Ulmetum*–Pantelimonul de Sus (1911), Histria (1914), *Callatis*–Mangalia (1915) și *Tomis*–Constanța (1915).

Inițiativa cercetării vestigiilor cetății din apropierea satului Caranasuf (Istria) a fost firească pentru această epocă de început a arheologiei românești și a constituit pasul următor localizării Histriei, datorată lui Ernest Desjardins⁶.

În anul 1867, acesta a întreprins o expediție de-a lungul Dunării, cu scopul de a identifica vechi toponime menționate în *Notitia Dignitatum*, *Tabula Peutingeriana*, în *Itinerariile* lui Ptolemeu, dar și de către Procopius în *De Aedificiis* și de către Ammianus Marcellinus în *Historia Augusta*. Bazându-se pe informațiile despre localizarea castrului Durostorum la Silistra sau a cetății Troesmis la Iglița și având știință de localizarea cetății Tomis la Constanța, Desjardins a pornit în căutarea celorlalte cetăți menționate de izvoarele antice: Axiopolis, Capidava, Carsium, Cium, Bereum. De la Tulcea spre Constanța trece prin Dunavăț, Agighiol, Zebil, Enisala și Babadag⁷ și „[...] à quarante kilomètres environ au sud de Babadag, à une demi-lieue au-delà du petit village bulgare de Karanasov⁸ est un magnifique amas de ruines dont toutes les pierres n’ont pu servir encore aux tombes du cimetière qui en occupe une partie ou aux besoins du village voisin. J’y ai vu des chapiteaux de marbre, des fûts de colonnes, des pierres immenses dont un grand nombre devaient porter des inscriptions, disparues aujourd’hui. Je n’en ai trouvé qu’une seule, en grec et intéressante. Cet imposant ensemble de ruines, le luxe qui avait présidé à ces constructions dont les débris jonchaient le sol, la proximité du golfe formé aujourd’hui du lac Venetz⁹, ouvert autrefois sur la mer, enfin les mesures des *Itinéraires* m’ont fait penser que j’étais près d’une ville grecque et que cette ville était la célèbre Histropolis, une des cités de la Pentapole¹⁰”.

Această frază a făcut ca Desjardins să fie creditat ca primul om de știință care a identificat cu siguranță poziția orașului antic numit de către el, ca și de mulți alții în acea epocă, *Histropolis*.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, identificarea și cercetarea siturilor arheologice din România a început să fie tot mai asiduă, iar datele topografice privind

⁵ Ștefan 1984, p. 139–140 și notele 207–218.

⁶ Ernest Desjardins (1823–1886), istoric, arheolog și geograf. Profesor la École Normale Supérieure și, din 1875, membru al Académie des Inscriptions et Belles-Lettres. Din 1886, profesor de epigrafie și istorie romană la Collège de France.

⁷ Desjardins 1868, p. 269.

⁸ Administrația turcă a Dobrogei numea satul *Caranasuf* sau *Caranasib*. În perioada vizitei lui Desjardins, satul era locuit majoritar de bulgarii colonizați aici după Războiul Crimeii, din 1853–1856, și varianta „Karanasov” este, probabil, transcrierea fonetică a numelui „bulgarizat” folosit de locuitori. Numele satului va deveni Istria abia după reforma administrativă din 1926.

⁹ Numele lacului este Sinoe. Apelativul „Venetz” este, probabil, tot de origine bulgară.

¹⁰ *Pentapolis* era numele federației orașelor de pe litoralul moesic al Mării Negre – Odessos, Dionysopolis, Callatis, Tomis și Histria în 202 p.Chr., după includerea Mesambriei în provincia romană Tracia.

localizarea unor situri dobrogene publicate în 1868 de către Ernest Desjardins au fost repede completate cu noi informații.

În 1894, Pamfil Polonic, inginerul geodez al Muzeului Național de Antichități¹¹, va consemna poziția exactă a ruinelor cetății Histria (fig. 1) pe hărțile topografice militare realizate în 1885 de către Serviciul Militar Topografic al Cartierului General al Armatei Române¹². Pe fiecare foaie de hartă apar scara (1: 200.000), locul și data realizării (Constanța, 2 iunie 1913), descrierea vestigiilor de la Caranasuf (Istria) fiind completată de Pamfil Polonic cu o pagină cu 19 rânduri de însemnări. În urma vizitei sale la „vechiul oraș Istropolis”, căpitanul M.D. Ionescu-Dobrogeanu¹³ confirmă, în anul 1904, aceste informații topografice privind localizarea vestigiilor orașului Histria. În cele din urmă, în anul 1909, Constantin Moisil a publicat studiul¹⁴ fundamental privind localizarea orașului Histria, în care a analizat toate indiciile oferite de precursori.

În prima parte a anului 1914, Vasile Pârvan a încheiat cercetările, desfășurate începând din 1911, la Ulmetum¹⁵ și a decis începerea săpăturilor la Histria¹⁶. În ciuda inerentelor dificultăți ale deschiderii unui șantier, după obținerea fondurilor necesare (5000 lei de la Academia Română și 10000 lei de la Comisiunea Monumentelor Istorice) și a unei adrese a Ministerului Domeniilor Statului, care atestă faptul că Muzeul Național de Antichități are dreptul ca, pe terenul măsurând 72,8350 ha, să efectueze săpături arheologice în comuna Caranasuf¹⁷, vor începe lucrările.

Vasile Pârvan a fost la conducerea șantierului Histria primii doisprezece ani de cercetări (1914–1927) și a participat efectiv la săpăturile din nouă campanii (1914–1916, 1921–1926). În timpul întreruperii săpăturilor, provocate de Marele Război din 1916–1918 și de amplele transformări care au urmat unificării României, Pârvan a fost profund și iremediabil marcat de tragedia pierderilor personale suferite (în timpul refugiului la Odesa, soția sa¹⁸ a murit, împreună cu copilul, la naștere). În aceste condiții, săpăturile de la Histria vor fi reluate abia în 1921.

Așadar, prima perioadă de cercetări desfășurate la Histria este cea cuprinsă între prima campanie arheologică (începută în iulie 1914) și cea de-a treia campanie. Între timp, șantierul devenise cunoscut chiar și regelui României, care a întreprins

¹¹ Pamfil Polonic (27 august 1858, Suceava – 17 aprilie 1943, București); a lucrat la Muzeul Național de Antichități în perioada 1892–1902 și apoi a fost colaborator al lui Grigore Antipa și Simion Mehedinți, iar începând cu anul 1907, al arhiepiscopului Raymund Netzhammer. În 1928, a realizat *Harta Dobrogei preistorice și greco-romane* (1: 150000) și *Harta Valurilor din Dobrogea* (1: 300000). Vezi Măgureanu 2013.

¹² Desenate și fotolitografiate de Marele Cartier General al Armatei, scara 1: 50000.

¹³ Ionescu-Dobrogeanu 1904, p. 222.

¹⁴ Moisil 1909, p. 166–168. Vezi și Weiss 1911, care continua să oscileze între plasarea – eronată – a vestigiilor la Casapchioi (Sinoe) sau Caraharman (Vadu).

¹⁵ Pârvan 1915b, col. 236.

¹⁶ Pârvan 1915a; Pârvan 1915b; Pârvan 1915c.

¹⁷ Arhiva MNA, Dosar 20/1914, fila 215; Dosar 21/1915, II, fila 103. Vezi, de asemenea, Ștefan 1984, p. 141, nota 27.

¹⁸ Silvia Cristescu, nepoată a profesorului Ioan Bogdan, s-a căsătorit cu Vasile Pârvan în 1913.

Fig. 1. Hartă realizată de Cartierul General al Armatei (sc. 1 : 50000), folosită de Pamfil Polonic.

aici două vizite¹⁹. Acești primi ani de activitate au fost brusc întreruși de intrarea României în Marele Război, după doi ani de neutralitate²⁰.

Începutul cercetărilor este dominat de primele măsuri pregătitoare, care au fost luate având în vedere o întreprindere de mari dimensiuni și de durată. O dovadă în acest sens este și achiziționarea de material rulant pentru transportul și evacuarea importantelor cantități de pământ care urmau să fie excavate. Echipa lui Pârvan a optat pentru un sistem folosit în epocă în industria minieră – Decauville. Vagonetii, șinele, macazurile au fost achiziționate și transportate pe șantier, au fost cumpărate trei corturi mari și a fost construit un semi-bordei din lemn pentru cazarea personalului²¹.

Nu cunoaștem conformația exactă a terenului dinainte de începerea săpăturilor, deoarece nu s-a păstrat nicio ridicare topografică din acea perioadă. Peisajul histrian din momentul începerii săpăturilor ne este cunoscut numai prin câteva fotografii²². Cert este că săpăturile au fost începute „la Turnul cel mare al cetății”²³ și apoi extinse către nord pentru a cuprinde și „Poarta cea mare a cetății” – ambele structuri putând fi ușor sesizabile datorită aspectului pe care prezența lor îl oferea configurației terenului²⁴. De altfel, pe baza acestor rezultate, Vasile Pârvan a și publicat un plan schematic al cetății (fig. 2), precum și un plan al zonei înconjurătoare a acesteia (fig. 3)²⁵.

După numai trei campanii, săpăturile au fost oprite din cauza intrării României în război, iar, din 1916, Dobrogea a fost ocupată de armatele germano-bulgare, fiind instituită o administrație militară. Iată de ce ni se pare interesant faptul că unul dintre articolele publicate într-un ziar german din 1917²⁶ (fig. 4) relatează despre stadiul cercetărilor de teren de la Histria în acel an, deci după întreruperea săpăturilor după primele trei campanii întreprinse de către Pârvan²⁷.

În același context, prin intermediul episcopului Raymund Netzhammer, există informații referitoare la faptul că, în toamna anului 1917, dr. J. Jacobs din München a întreprins săpături la Histria, la basilica *extra muros*, aflată la cca 250 m spre vest de Poarta Mare, și a întocmit și un plan al vestigiilor de aici. Din păcate, planul, prezentat de către Netzhammer la Universitatea din București la 13 aprilie 1918²⁸, nu ne-a parvenit²⁹.

¹⁹ Netzhammer 1993, p. 67.

²⁰ La 27 august 1916, în urma Consiliului de Coroană, România a declarat război Austro-Ungariei; la 28 august, Germania a declarat război României, urmată de Imperiul Otoman, la 30 august, și de Bulgaria, la 31 august.

²¹ Pârvan 1915a, p. 117

²² Vezi, de exemplu, Pârvan 1923a, p. 18, fig. 1.

²³ Pârvan 1923a, p. 90, fig. 53 – „turnul cel mare săpat cel dintâi în 1914” și p. 42, fig. 22 – „latura de vest a turnului mare”.

²⁴ Vezi, de exemplu, Pârvan 1923a, p. 32, fig. 14 (valurile și șanțurile cetății).

²⁵ Pârvan 1915b, pl. II.

²⁶ Bernhard 1917.

²⁷ Informația privind articolul german ne-a fost transmisă de către colegul Iulian Bîrzescu, căruia ne simțim datori a-i mulțumi încă o dată.

²⁸ Netzhammer 1993, p. 248.

²⁹ Despre săpăturile efectuate de către armata germană de ocupație la Histria, în cursul anului 1917, vezi Netzhammer 1993, p. 206; Netzhammer 2005a, p. 145. De asemenea, pentru relația dintre arhiepiscopul Netzhammer și antichitățile dobrogene în general, vezi Alexandrescu 2007.

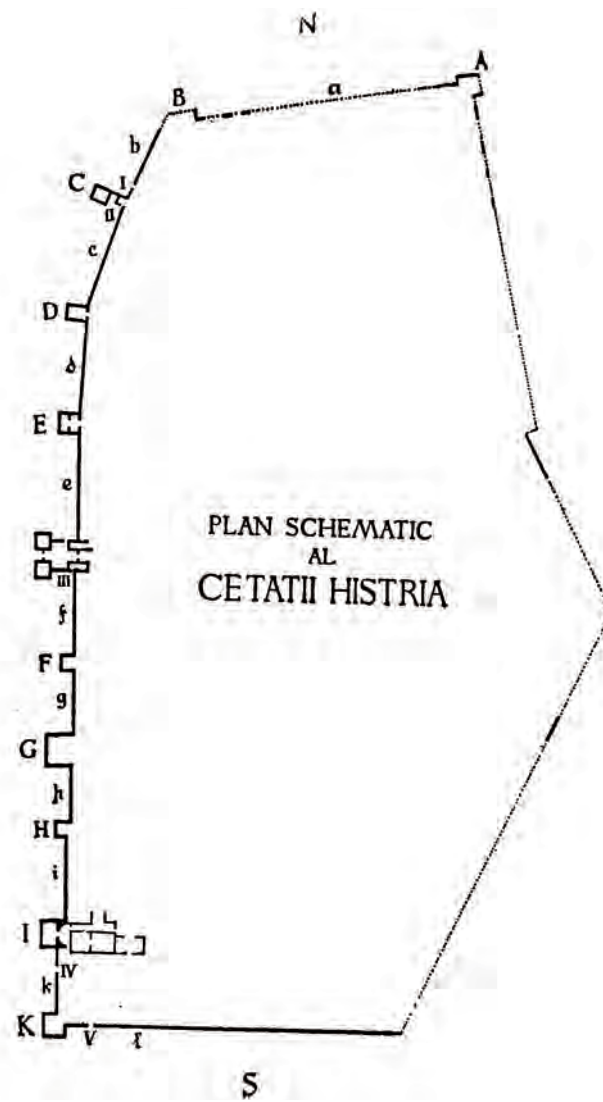

Fig. 2. Planul schematic al cetății Histria publicat de Vasile Pârvan (după Pârvan 1916b, p. 704).

Fig. 3. Histria și regiunea înconjurătoare (după Pârvan 1915b, plan II).

Zentralblatt der Bauverwaltung.

Herausgegeben im Ministerium der öffentlichen Arbeiten.

Nr. 98.

Berlin, 17. November 1917.

37. Jahrgang.

Erste Jahrgangshälfte und Sonntagsausgabe. — Schriftleitung: W 60 Wilhelmstr. 21a. — Geschäftsstelle und Annahme der Anzeigen: W 60 Wilhelmstr. 90. — Bezugspreis: Vierteljährlich einschließlich Abtragen, Post- oder Streifenzusendung 4 Mark; sonst für das Ausland 5 Mark.

INHALT: Antheile: Dienst-Nachrichten. — **Städtisches:** Ausgrabung der Stadt Istros bei Karanau in der Dobrudscha. — Das neue Geschäftsbüro der Königlich-hessischen Eisenbahndirektion in Frankfurt a. Main. — Vermischtes: Verleihung der Würde eines Doktors-Ingenieurs ehrenhaftig. — Einrichtung eines Prüfungsamtes für Baupolizei bei der Königl. hessischen Staatseisenbahn. — Erlaßung für das Technische Hochschule Karlsruhe. — Wiederherstellung von Stützverbindungen der Eisen im Eisenbeton.

[Nachdruck verboten.]

Auf dem Felde der Ehre sind gefallen:
 Buhlinger, Julius, Regierungsbaumeister bei der Bauinspektion
 Offenburg, Inhaber des Eisernen Kreuzes.
 Fischer, Hermann, Architekt, Solingen.
 Hartmann, Paul, Diplomingenieur, Nema, Kr. Rößler, Inhaber des
 Eisernen Kreuzes erster Klasse.
 Hillig, Karl, Regierungsbauführer, Probstsehlen, Inhaber des Eisernen
 Kreuzes.
 Mönthel, Willh. Diplomingenieur, Stuttgart.
 Mühlke, Joachim, Stadtsenior der Baukunst an der Technischen
 Hochschule Berlin, Inhaber des Eisernen Kreuzes.
 Radtke, Max, Ingenieur, Berlin-Pankow.
 Schmick, Lotar, Studierender der Ingenieurwissenschaften, München.
 Inhaber des Eisernen Kreuzes.
 Schmidt, August, Regierungsbauführer, Gotha.

Seine Majestät der König von Preußen haben Allergnädigst geruht, nachstehenden Personen das Königlich preussische Ordenszeichen des Eisernen Kreuzes zu verleihen. Es haben erhalten:

Das Eiserne Kreuz erster Klasse:
 Karowski, Joseph, Regierungs- und Baurat, Mitglied der Eisenbahn-
 direktion Köln.
 Meyer, Hermann, Regierungs- und Baurat, Mitglied der Eisenbahn-
 direktion Cassel.
 Spach, Karl, Baurat, Luxemburg.
 Wagner, Albert, Geheimer Baurat, Luxemburg.
 Das Eiserne Kreuz zweiter Klasse:
 Kotsulla, Friedrich, Regierungsbaumeister, Saarbrücken.
 Mewig, Willh. Diplomingenieur bei der Allgemeinen Elektrizitäts-
 Gesellschaft, Berlin.
 Schankelberg, Regierungsbauführer, Frankfurt a. Main.
 Schmidt, August, Regierungsbauführer, Gotha.

Seine Majestät der König von Preußen haben ferner Allergnädigst geruht, dem Großherz. bad. Bezirksbaupraktiker a. D. Fabrikdirektor Alfred Luce in Bachhorn a. T. sowie dem Architekt und Stadtrat Anton Klein in Baden das Verdienstkreuz für Kriegsdienste zu verleihen.

Amtliche Mitteilungen.

Preußen.

Seine Majestät der König haben Allergnädigst geruht, die Erlaubnis zur Anlegung verlebener nichtpreussischer Orden zu erteilen, und zwar dem Geheimen Oberbaurat Dr.-Ing. Kunze, Vortragenden Rat im Ministerium der öffentlichen Arbeiten, für die II. Klasse des Königlich bayrischen Verdienst-Ordens vom Heiligen Michael, dem Präsidenten der Eisenbahndirektion Münster i. W. Wirklichen Geheimen Oberbaurat Richard und dem Ober- und Geheimen Baurat Schellenberg bei der Eisenbahndirektion Münster i. W. für das Großherzoglich oldenburgische Friedrich-August-Kreuz II. Klasse am rot-blauen Bande, dem Geheimen Baurat Dulle, Mitglied der Eisenbahndirektion Magdeburg, für das Herzoglich braunschweigische Kriegsverdienst-

kreuz am gelb-blauen Bande, dem Eisenbahn-Betriebsdirektor Großherzoglich weimarischen Baurat Urruh in Weimar für das Ritterkreuz II. Klasse des Herzoglich sachsen-erlebstädtischen Haus-Ordens, dem Wirklichen Geheimen Oberbaurat Dr.-Ing. Müller in Berlin, bisherigen Vortragenden Rat im Ministerium der öffentlichen Arbeiten, für das Herzoglich anhaltische Friedrich-Kreuz am grün-weißen Bande, dem Geheimen Oberbaurat Saran, Vortragenden Rat im Ministerium der öffentlichen Arbeiten, für das Fürstlich waldeckische Verdienstkreuz II. Klasse und dem Geheimen Baurat Krauß, Mitglied der Eisenbahndirektion Cassel, für die III. Klasse derselben Auszeichnung, ferner den bisherigen Regierungs- und Baurat Volk in Berlin zum Geheimen Baurat und Vortragenden Rat im Ministerium der öffentlichen Arbeiten zu ernennen.

Der Geheime Baurat Wilhelm Schmidt, Mitglied der Eisenbahndirektion in Saarbrücken, und der Geheime Hofbaurat Ludwig Heim in Berlin-Grünwald sind gestorben.

Deutsches Reich.

Seine Majestät der Kaiser haben Allergnädigst geruht, den bisherigen Geheimen Oberregierungsrat und Vortragenden Rat im Ministerium der öffentlichen Arbeiten Goldkühle zum Kaiserlichen Direktor im Reichs-Schatzamt und dem Postbaupraktiker Baurat Kastan in Berlin zum Postbaurat zu ernennen sowie dem Geheimen Marinebaurat und Maschinenbaudirektor Karl Thämer die nachgesuchte Entlassung aus dem Reichsdienste zu erteilen.

Militärverwaltung, Preußen. Seine Majestät der König haben Allergnädigst geruht, dem Baurat Iterninger, techn. Hilfsarbeiter der stell. Intendantur des XIV. Armee-Korps, bei seinem Ausscheiden aus dem Dienste den Charakter als Geheimer Baurat zu verleihen.

Die Regierungsbaumeister Masow in Breslau-Karlowitz, kommandiert zur Marineverwaltung, Woroszewski in Beuthen, Haeneler, stell. Vorstand des Militärbaums Gradenz, und Lücke, Vorstand des Feld-Militärbaums Paniewiez, sind stattdäßig angestellt worden. Der Baurat Klatten, techn. Hilfsarbeiter der Baubehaltung des Kriegsministeriums, ist gestorben.

Bayern.

Seine Majestät der König haben Sich Allergnädigst bewegen gefunden, dem Großherzoglich badischen Geheimen Oberbaurat Rudolf Schaeck in München das Eisenkreuz des Verdienst-Ordens vom Heiligen Michael, dem Architekten Hof-Oberbaurat Eugen Dreiling die III. Klasse desselben Ordens, dem Regierungs- und Baurat Karl Schreitmüller in Würzburg die IV. Klasse mit der Krone desselben Ordens, dem städtischen Baurat Klemens Zell, Direktor der Elektrizitätswerke der Stadt München und dem Zivilingenieur Johann Hallinger in München die IV. Klasse dieses Ordens, ferner dem Regierungsrat August Kieffer in Augsburg das Leitplattkreuz sowie den Diplomingenieur Otto Grasmann, Direktor der Leitchwerke A.-G. in Vagen, und Wilhelm Binswanger, Direktor der Oberbayerischen Überlandzentrale A.-G. in München, die Ludwigsmédaille in Silber, Abt. B für Industrie, Gewerbe, Landwirtschaft und Handel, zu verleihen.

Sachsen.

Seine Majestät der König haben Allergnädigst zu genehigen geruht, daß Professor Högg an der Technischen Hochschule Dresden das von Seiner Königlichen Hoheit dem Großherzoge von Mecklenburg-Schwerin ihm verliehene Ehrenkreuz des Greifen-Ordens annehme und anlege.

[Alle Rechte vorbehalten.]

Nichtamtlicher Teil.

Schriftleiter: Friedrich Schultze und Gustav Meyer.

Ausgrabung der Stadt Istros bei Karanau in der Dobrudscha.

Nördlich von Konstanza, auf einer weit vorspringenden Halbinsel an der Küste des Schwarzen Meeres (Abb. 1) — genauere Ortsbestim-

mung ist aus militärischen Gründen nicht erlaubt — findet man bei Karanau die Reste altrömischer Bauten. Die ganze Gegend ist mit

Fig. 4. Prima pagină a publicației *Zentralblatt der Bauverwaltung*, nr. 98, 17 noiembrie 1917.

Zentralblatt der Bauverwaltung a fost un periodic german cu notorietate în epocă, în care au apărut importante contribuții teoretice și proiecte ale unor arhitecți germani de marcă, din perioada care acoperă sfârșitul secolului al XIX-lea și primele decenii ale secolului XX. Tematica principală a publicației era reprezentată de arhitectura și ingineria civilă. Primul număr a apărut la 2 aprilie 1881. Apoi a fost tipărit săptămânal, între 1881 și 1898, și bilunar, între 1899–1922, pentru ca, până la sfârșitul editării sale (1931), să apară din nou săptămânal. Conform subtitlurilor sale, conținea știrile oficiale ale Reich-ului și ale autorităților de stat germane. A fost publicat, până în mai 1920, de către Ministerul Lucrărilor Publice, iar apoi de către Ministerul Prusac al Finanțelor³⁰.

Articolele din cuprinsul ziarului aveau în vedere diverse comunicări guvernamentale și oficiale, prezentări ale noilor construcții, rapoarte despre concursuri și expoziții, prezentări și recenzii ale unor cărți de specialitate. Punctele de greutate erau noile construcții publice (școli, biserici, cazărmi, clădiri administrative) și infrastructura legată de transport.

În articolul menționat, cetatea Histria este localizată de autor la nord de Constanța, pe o peninsulă de pe coasta Mării Negre³¹ (fig. 5/1), în apropierea satului Karanasuf (sic!), unde accesul era restricționat din cauze militare. Peisajul zonei este caracterizat de prezența a numeroase movile³² – una dintre ele fiind chiar prezentată în secțiune³³ (fig. 5/2) –, dar fără alte mențiuni privind localizarea sa.

Extinderea săpăturilor, începute de români înainte de izbucnirea războiului, este aproximată la o suprafață de numai 5000 m² și se face mențiunea transportului descoperirilor valoroase la muzeul central din București³⁴.

Este, de asemenea, menționată distrugerea provocată de apele mării unor clădiri aflate pe țărm³⁵ – fără alte precizări privind natura sau amplasarea mai exactă a acestora.

Cititorul este informat că săpăturile nu au apucat să fie extinse, în afara celor pentru zidul de incintă³⁶, pentru dezvelirea Porții și a unui „templu” din interiorul fortificației³⁷ (fig. 5/3). Pentru ca acesta să fie scos la lumină, se menționează că, în unele locuri, săpăturile au avut o adâncime de până la 8 m, iar șanțul săpat de-a lungul incintei are o lățime de 1–2 m³⁸ (fig. 6/1–2). Distrugerea zidului de incintă este atribuită

³⁰ „Mit Nachrichten der Reichs- und Staatsbehörden”; vols. apr. 1881 – mai 1920 „herausgegeben im Ministerium der Öffentlichen Arbeiten”; din mai 1920 – „herausgegeben im Preussischen Finanzministerium”. Vezi *Zentralblatt der Bauverwaltung*, Jahrgang 1, 1881, no. 1, p. 1.

³¹ Bernhardt 1917, fig. 1.

³² Pentru distribuția spațială a tumulilor din regiunea Histria, vezi Angelescu 2009.

³³ Bernhardt 1917, fig. 2.

³⁴ Bernhardt 1917, p. 559.

³⁵ Bernhardt 1917, p. 558.

³⁶ Bernhardt 1917, fig. 3.

³⁷ De fapt, este vorba de Poarta Mare a cetății romane târzii și de *basilica* civilă care mărginea către sud Piața Mare; pentru informații, vezi Suceveanu, Angelescu 1994, p. 195–208, pl. 1 și 3, S.3.

³⁸ Bernhardt 1917, fig. 4, 7.

migratorilor și este făcut comentariul că distrugerii contemporane sunt vizibile și în alte situri dobrogene, fiind menționată și refacerea curții i în secolul al III-lea p.Chr.

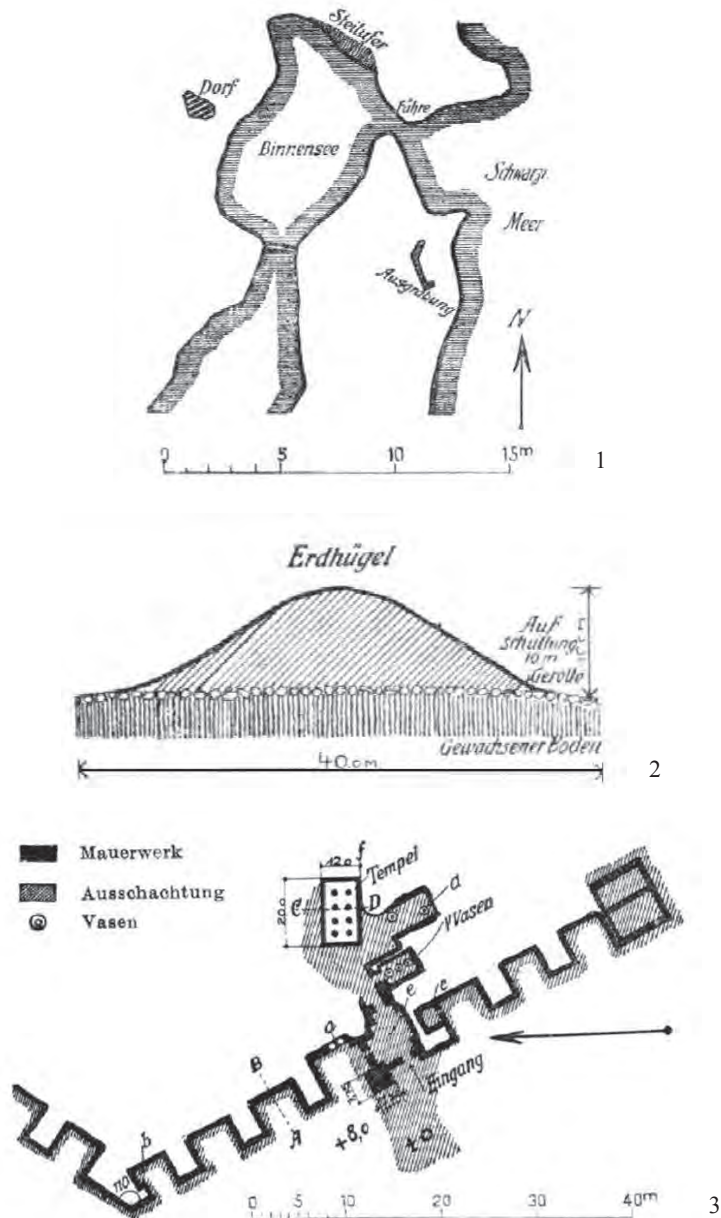

Fig. 5. 1. Hartă schematică a zonei Histria; 2. structura unei movile de pământ; 3. planul fortificației romane târzii săpate de Pârvan (după Bernhard 1917).

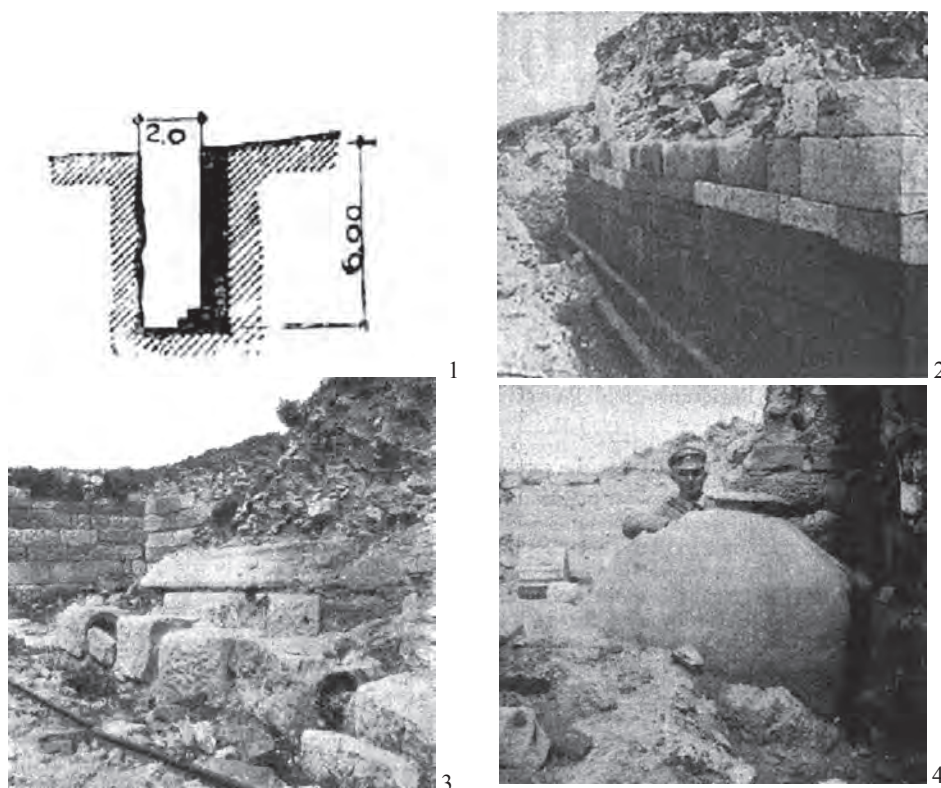

Fig. 6. 1. Dimensiunile șanțului săpat de Vasile Pârvan de-a lungul incintei romane târzii; 2. paramentul exterior al incintei romane târzii; 3. elemente ale conductei care străbătea Poarta Mare a cetății; 4. *dolium* roman târziu și un ofițer german (după Bernhard 1917).

Cea mai cunoscută inscripție este considerată a fi o dedicație³⁹, datată 157–159 p.Chr. și care este transcrisă⁴⁰:

**IMP • CAESARI • TITO • AELIO • HADRIANO • ANTONINO • AUG • PIO
PONTIFICI MAXIMO ■ PATRI • PATRIAE HISTRIA NORUM ■ CIVITAS
POMONIUS • PROCVLVS • VITRASIVS • POLLIO ■ LEG AVG PR-PR
FACIENDUM ■ CURAVIT**

Această inscripție este exact cea despre care Vasile Pârvan menționează că tentativa de extragere în vederea transportării ei în Bulgaria a avut drept urmare distrugerea inutilă a unei întregi porțiuni a zidului de incintă, pentru ca, până la urmă, bulgarii să renunțe la luarea ei din cauza greutateii foarte mari a piesei respective⁴¹.

³⁹ Pârvan 1916b, p. 611–612, nr. 21 = ISM I, p. 148–149, nr. 150.

⁴⁰ Bernhardt 1917, p. 558.

⁴¹ Pârvan 1923a, p. 38, fig. 19 (și explicația).

Sunt apoi amintite și ilustrate câteva inscripții care nu au putut fi evacuate și au rămas *in situ* și după ocupația germano-bulgară a Dobrogei⁴². În afara inscripțiilor, autorului i-au mai atras atenția conducta de apă „de piatră albă”, aflată la intrarea în cetate⁴³, precum și cinci vase de mari dimensiuni, „fără îndoială pentru cereale” (fig. 6/3–4).

Este citat Bernhard Seben, directorul Muzeului Saalburg, care vorbește despre localizarea orașului Istros (Histros, Histria sau Istria), din Moesia, „famosul oraș al Istrienilor”, așa cum era numit în inscripțiile din epoca lui Septimius Severus, care a confirmat măsurătorile din *Tabula Peutingeriana*, deoarece se află la 320 de stadii (egale cu 40 de mile romane) distanță de Tomis (Constanța). Ca principală sursă a informațiilor, este citat ofițerul de construcții dr. Jänecke, care a pus la dispoziție informații privind săpăturile românești de la Karanasuf⁴⁴, despre care ni se spune că au fost demarate cu puțin timp înainte de izbucnirea războiului⁴⁵ și că, până în momentul acela, nu ar fi fost publicat nimic despre rezultatele cercetărilor⁴⁶.

Pe de o parte, textul este unul fără mari pretenții de rigurozitate științifică, iar comentariile sunt de prisos. Pe de altă parte, ilustrațiile care însoțesc acest text merită câteva comentarii, deoarece se dovedesc a fi destul de interesante din punct de vedere al cuprinsului reflectat.

Planul zonei în care este plasată Histria – „Lageplan” (fig. 5/1) este destul de aproximativ, deși apar câteva elemente esențiale ale zonei înconjurătoare – satul, locul în care lacul Istria se conectează cu lacul Nuntași (actualul punct Histria Pod), micul lac de la nordul cetății – „Binnensee” –, numit de localnicii de astăzi „Balta mică”. Elementul de interes al acestui plan este dat de faptul că el conține și o schiță a ceea ce a fost săpat într-o primă etapă – partea nordică a frontului occidental, latura de vest și o mică parte din latura de sud a incintei romane târzii.

La fel de aproximativ este reprezentat și zidul de incintă roman târziu („Plan der Ausgrabungen”), care seamănă, mai degrabă, cu un meandru grecesc (fig. 5/3) – cu turnuri care lipsesc (între turnul I și Poarta Mare lipsește un turn⁴⁷) sau care nu există (pe latura de nord este adăugat un turn imediat la est de turnul B)⁴⁸.

Conform aceluiași plan, săpăturile ajunseseră, către sud, până la zona termelor (monumentul Terme I), care fuseseră, în mare parte, cercetate⁴⁹.

⁴² Netzhammer 1993, p. 256.

⁴³ Bernhard 1917, fig. 9.

⁴⁴ Transcriere germană a numelui turcesc (Caranasuf) al comunei Istria.

⁴⁵ Este o referire la începutul european al războiului la 15/28 iulie 1914. România a intrat efectiv în război abia doi ani mai târziu, la 14/27 august 1916.

⁴⁶ Afirmatie complet eronată: vezi Pârvan 1915a, Pârvan 1916a, inclusiv publicații în limba germană – Pârvan 1915b. Vezi și Netzhammer 2005a, p. 141–148, care este mult mai bine informat referitor la săpăturile desfășurate la Histria până în anul 1917.

⁴⁷ O descriere mult mai riguroasă a săpăturilor și descoperirilor din apropierea Porții Mari găsim la Netzhammer 2005a, p. 145.

⁴⁸ De comparat acest plan cu planul schematic publicat de Vasile Pârvan (1916b, p. 704).

⁴⁹ Pârvan 1923a, p. 98, fig. 570 (palestra) și p. 99, fig. 58 (camerele cu *hypocaust*), care au fost „săpate înainte de război”.

Această mărturie este importantă pentru că o altă informație, provenind, de data aceasta, de la Vasile Pârvan⁵⁰, demonstrează faptul că porțiunea de incintă târzie cuprinsă între turnul K și *poterna* de pe latura de sud (partea de vest a curtinei de sud) a fost săpată în perioada 1921–1922⁵¹.

Nu apar pe acest plan sondajele făcute pentru traseul incintei târzii pe laturile de sud și est și nici săpătura lui Pârvan începută în 1915⁵² la *basilica* din sudul cetății⁵³. De asemenea, nu sunt ilustrate nici săpăturile de la *basilica* de la vest de zidul roman târziu, numită „extra-murană”⁵⁴.

În schimb, trebuie să remarcăm la acest plan al săpăturilor (fig. 5/3) grija pentru ilustrarea unor detalii:

- este marcat șanțul, foarte îngust și săpat numai prin exteriorul incintei, ceea ce este o reprezentare foarte exactă a metodei de săpătură descrise de către Pârvan și care consta în identificarea la suprafață a traseului zidurilor și apoi în săparea de șanțuri cât mai înguste de-a lungul lor⁵⁵;
- este menționată cota de 8 m pentru înălțimea pământului aflat în fața turnului D, dar, în desenul de detaliu (fig. 6/1), înălțimea zidului de incintă este marcată ca fiind de 6 m, ceea ce înseamnă fie că aici era capătul de nord al valului I, fie că au trebuit săpați 2 m până la nivelul la care a apărut zidul de incintă în acest punct; probabil că aceste măsurători ale înălțimilor au fost realizate față de punctul marcat pe plan cu ±0, în fața Porții Mari;
- în colțul de nord-vest al fortificației romane târzii, unghiul obtuz (110°) dintre curtinele **a** și **b** este corect măsurat;
- Poarta Mare este desenată cu dimensiunile turnului exterior de nord de 7,75 × 7,75 m, deși în realitate acesta măsoară 6,75 × 8,40 m⁵⁶;
- este marcată ca fiind cercetată și zona (platforma⁵⁷) din fața porții, zonă aflată la vest de turnurile exterioare ale porții (sunt desenate și cele două *poternae* a căror poziție pe laturile de nord și sud este aproximată);
- zona de intrare în cetate, cu două construcții care adăpostesc *dolia*; un astfel de *dolium* este ilustrat⁵⁸ (fig. 6/4), cu un ofițer german fotografiat lângă vasul de mari dimensiuni⁵⁹;
- una dintre puținele construcții ilustrate este clădirea de mari dimensiuni, în *opus graecum*, aflată imediat la sud de bastionul interior al laturii sudice al

⁵⁰ Pârvan 1923a, p. 39, fig. 20.

⁵¹ Pentru descrierea acestui sector de incintă, vezi Florescu 1954, p. 90–92.

⁵² Pentru săpăturile din această perioadă, vezi Angelescu 2014, fig. 1.

⁵³ Pârvan 1923b, p. 9, nr. 5 („basilica creștină de pe zidul de SE al cetății”).

⁵⁴ Pentru o imagine asupra extinderii săpăturilor în perioada 1914–1927, vezi și Angelescu 2013, aerofotografia 1. Vezi și Netzhammer 2005a, p. 143–145 pentru stadiul lucrărilor din acest punct în anul 1917.

⁵⁵ Pârvan 1915a, p. 117; Pârvan 1916a, p. 190. Vezi și Pârvan 1923a, p. 39, fig. 20.

⁵⁶ Florescu 1954, p. 99–106.

⁵⁷ Florescu 1954, p. 99.

⁵⁸ Bernhard 1917, fig. 10.

⁵⁹ Cf. Pârvan 1923a, p. 37, fig. 18.

- fortificației de la Poarta Mare; se cunoaște faptul că este romană timpurie și că a fost secționată de construcția incintei post-gotice⁶⁰;
- imediat spre est față de aceste două construcții, este desenat planul unei construcții, care este identificată ca „Tempel”, cu dimensiunile de 200 × 120 (fără unități de măsură)⁶¹, dar este, cel mai probabil, *basilica* civilă din Piața Mare⁶²; această construcție este ilustrată și printr-o altă imagine⁶³;
  - în interiorul incintei romane târzii, desenul ne arată că s-a săpat numai la Terme I și în partea de sud a Pieței Mari, pe măsură ce săpătura a înaintat către est față de Poarta Mare;
  - termele sunt reprezentate prin numai două camere mari, adică turnul I și camera adiacentă acestuia (*palestra*), probabil din cauza faptului că săpăturile de aici nu avansaseră mai mult de atât.

Un alt grup de imagini prezintă două inscripții, deja publicate de către Pârvan⁶⁴ și datate în 217 p.Chr. Este ilustrată și celebra inscripție⁶⁵, care conține lista membrilor *Gerusiei* histriene din timpul lui Hadrian (ianuarie 138 p.Chr.).

Mai apar o imagine cu exteriorul zidului de incintă roman târziu⁶⁶ și una din interiorul altei clădiri⁶⁷ (fig. 7/1–2).

De asemenea, sunt prezentate descoperiri izolate. Astfel, este ilustrat impresionantul cap al statuii de marmură a lui Helios⁶⁸ (fig. 7/3), descoperit în săpăturile din anul 1914⁶⁹, dar și fața exterioară⁷⁰ a unui picior de bancă de marmură din epoca romană⁷¹ (fig. 7/4), care va fi menționat, de asemenea, de către Pârvan

⁶⁰ Florescu 1954, p. 107–110 și fig. 30.

⁶¹ Bernhard 1917, fig. 3.

⁶² Florescu 1954, p. 110–111, cu dimensiunile de 16,65 × 11,80 m. Pentru datarea și existența celor două faze ale *basilicii* și cronologia Pieței Mari, vezi Suceveanu, Angelescu 1994.

⁶³ Bernhard 1917, fig. 13. Vezi și Netzhammer 2005a, p. 145–146 care datează construcția în perioada elenistică.

⁶⁴ Bernhard 1917, fig. 11 – piesă descoperită în paramentul curtinei g, la colțul cu turnul F (vezi și Pârvan 1916b, p. 647, nr. 35 = ISM I, p. 233, nr. 92); fig. 12 – piesă din paramentul curtinei g, în imediata apropiere a precedentei (vezi și Pârvan 1916b, p. 649–652, nr. 36 = ISM I, p. 232, nr. 91).

⁶⁵ Bernhard 1917, fig. 14. A fost reutilizată ca „piatră de pavaj la intrarea exterioară a Porții celei mari a cetății, spre Zwinger, împreună cu alte două blocuri mari de marmoră, de la o construcție monumentală, unul fost arhitrav, celălalt fostă cornișă” (Pârvan 1916b, p. 596–611, nr. 193). Vezi și Pârvan 1923b, p. 47, fig. 27.

⁶⁶ Bernhard 1917, fig. 7.

⁶⁷ Bernhard 1917, fig. 8.

⁶⁸ Bernhard 1917, fig. 15.

⁶⁹ Prima descriere a piesei – Pârvan 1916a, p. 191–192. O fotografie va fi publicată de către Vasile Pârvan (1923a, p. 187, fig. 89), cu mențiunea „furat de Germano-Bulgari în a. 1917–1918”. Vezi Alexandrescu-Vianu 2000, p. 74, cat. 87, pl. 36–37. Piesa se află actualmente la Muzeul de Arheologie din Varna.

⁷⁰ Ilustrarea feței interioare – Pârvan 1923a, p. 114, fig. 62. Vezi Alexandrescu-Vianu 2000, cat. 254, pl. 98.

⁷¹ Bernhard 1917, fig. 17.

ca fiind „furat de germano-bulgari”⁷²; în desenul prezentat de publicația germană figurează inclusiv întregirea respectivei piese prin desen⁷³.

Fig. 7. 1. Interiorul basilicii civile de pe latura de sud a Pieței Mari; 2. pilastru aparținând unei construcții necunoscute; 3. capul colosal al lui *Apollon Ietros*; 4. picior cu decor sculptat al unei bănci de teatru (după Bernhard 1917).

Este interesant de remarcat că articolul din publicația germană discutat aici demonstrează faptul că piesele care lipsesc astăzi din colecțiile sitului arheologic se aflau încă pe șantier în 1917, ceea ce înseamnă că ele au fost luate abia odată cu retragerea armatei bulgare în 1918⁷⁴.

⁷² Pârvan 1923a, p. 116, fig. 63.

⁷³ Bernhard 1917, fig. 17.

⁷⁴ Vezi, în acest sens, și Boroneanț 2007, cu bibliografia anterioară; pentru informații referitoare la pierderile sitului Histria în contextul istoric respectiv, vezi p. 231, 239–241. Informații privind situația siturilor arheologice Histria și Ulmetum în această perioadă pot fi găsite și în jurnalul episcopului Netzhammer (2005b, vol. I, p. 782–785).

Acest articol, publicat în 17 noiembrie 1917, în ciuda impreciziilor și a aproximărilor conținute, este interesant prin ilustrarea stadiului cunoștințelor asupra unui sit, după desfășurarea a numai trei campanii arheologice (ultima întreruptă), dar și prin faptul că demonstrează interesul publicului german pentru astfel de descoperiri, chiar și în condițiile în care Marele Război era în plină desfășurare.

BIBLIOGRAFIE

- Alexandrescu 2007 C.-G. Alexandrescu, *Arhiepiscopul Raymund Netzhammer și problemele antichităților dobrogene*, SCIVA 58, 3–4, 2007, p. 211–228.
- Alexandrescu-Vianu 2000 M. Alexandrescu-Vianu, *Histria IX. Les statues et les reliefs en pierre*, Bucarest – Paris, 2000.
- Angelescu 2009 M. Angelescu, *Inventarierea tumulilor din zona Histria – un demers GIS*, BCMI 20, 1–2, 2009, p. 37–65.
- Angelescu 2013 M. Angelescu, *Documente inedite din primele perioade ale cercetărilor arheologice la Histria (1914–1942)*, SCIVA 64, 3–4, 2013, p. 293–330.
- Angelescu 2014 M. Angelescu, *Histria. Le passé et l’avenir des recherches*, în *Histria, histoire et archéologie en Mer Noire* (= Pontica 46, Supplementum III), Constanța, 2014, p. 21–42.
- Bernhard 1917 R. Bernhard, *Ausgrabung der Stadt Istros bei Karanasuf in der Dobrudscha*, Zentralblatt der Bauverwaltung 37, 1917, p. 557–560.
- Boroneanț 2007 A. Boroneanț, *Vasile Pârvan și patrimoniul arheologic dobrogean în timpul Primului Război Mondial. Documente în arhiva Muzeului Național de Antichități*, SCIVA 58, 3–4, 2007, p. 229–264.
- Desjardins 1868 E. Desjardins, *Voyage archéologique et géographique dans la région du Bas-Danube*, Revue Archéologique 17 (avril), 1868, p. 254–278.
- Florescu 1954 G. Florescu, *Incinta cea mare a cetății*, în *Histria. Monografie arheologică*, vol. I, București, 1954, p. 66–95.
- Ionescu-Dobrogeanu 1904 M.D. Ionescu-Dobrogeanu, *Dobrogea în pragul veacului XX*, București, 1904.
- Măgureanu 2013 D. Măgureanu, *Pamfil Polonic and the dawn of Romanian archaeological cartography*, Caiete ARA 4, 2013, p. 77–90.
- Moisil 1909 C. Moisil, *Din tezaurul arheologic al Dobrogei. II. Antichități creștine din Istros*, BCMI 2, 1909 (octombrie – decembrie), p. 165–170.
- Netzhammer 1993 R. Netzhammer, *Episcop în România. Jurnal de război (1914–1918)*, București, 1993.
- Netzhammer 2005a R. Netzhammer, *Antichitățile creștine din Dobrogea* (Die christlichen Altertümer der Dobrudscha, Bukarest, 1918), București, 2005.
- Netzhammer 2005b R. Netzhammer, *Episcop în România într-o epocă a conflictelor naționale și religioase*, vol. 1–2, București, 2005.
- Pârvan 1915a V. Pârvan, *Raport provizoriu asupra primei campanii de săpături la Histria*, ACMI 7, 25–28, 1914 [1915], p. 117–121.
- Pârvan 1915b V. Pârvan, *Archäologische Funde im Jahre 1914: Rumänien*, JDAI. AA 30, 4, 1915, col. 235–270.

- Pârvan 1915c V. Pârvan, *Raport provizoriu asupra primei campanii de săpături la Histria*, AAR (Desbateri) 2, 37, 1915, p. 291–296.
- Pârvan 1916a V. Pârvan, *Raport special nr. 4. Campania a II-a de săpături la Histria*, ACMI 8, 29–32, 1915 [1916], p. 190–199.
- Pârvan 1916b V. Pârvan, *Histria IV, Inscripții găsite în 1914 și 1915*, ARMSI, seria II, t. 38, București, 1915–1916, p. 533–732.
- Pârvan 1923a V. Pârvan, *Începuturile vieții romane la Gurile Dunării*, București, 1923.
- Pârvan 1923b V. Pârvan, *Histria VII. Inscripții găsite în 1916, 1921 și 1922*, ARMSI, seria III, tom II, mem. I, București, 1923.
- Suceveanu, Angelescu 1994 A. Suceveanu, M. Angelescu, *Nouvelles données concernant Histria à l'époque romaine*, în *Hommage à Edmond Frézouls* (= Ktema 19), Strasbourg, 1994, p. 195–208.
- Ștefan 1984 A. Ștefan, *Istoricul Muzeului Național de Antichități din București – Institutul de Arheologie. II. Progresele arheologiei și muzeografiei în România în perioada 1881–1927*, SCIVA 35, 2, 1984, p. 109–143.
- Vulpe 1928 R. Vulpe, *Activitatea arheologică în Dobrogea în cei 50 de ani de stăpânire românească, în 1878–1928. Dobrogea. Cincizeci de ani de viață românească*, AnD 9, 1, București, 1928, p. 117–144.
- Weiss 1911 J. Weiss, *Die Dobrudscha im Altertum: historische Landschaftskunde: mit 11 Tafeln und einer Karte*, Sarajevo, 1911.
- Zub 1974 A. Zub, *Vasile Pârvan, efigia cărturarului*, Iași, 1974.
- Zub 1975 A. Zub, *Vasile Pârvan, bibliografie*, București, 1975.
- Zub 1983 A. Zub, *Pe urmele lui Vasile Pârvan*, București, 1983.

HISTRIA IN THE YEAR 1917

ABSTRACT

An article, published in November 1917 by the German magazine *Zentralblatt der Bauverwaltung*, is presented. A plan of the region and one of the excavations undertaken for the western front of the Late Roman fortification are illustrated, for which a comparison can be made with the plans already published by Vasile Pârvan, after the first three years of research. Some important inscriptions and some sculptural and architectural pieces are also illustrated (e.g. the famous colossal head of a statue of Apollo). Apart from some inaccuracies, the article proves to be an interesting source of information on the state of research immediately after the first interruption of the excavations, following the outbreak of World War I.

Keywords: Histria, *Zentralblatt der Bauverwaltung*, Desjardins, Pârvan, *Gerousia*, Apollon

LIST OF CAPTIONS

Fig. 1. Map edited by the General Quarter of the Romanian Army (sc. 1: 50 000), used by Pamfil Polonic.

Fig. 2. Plan of Histria published by Vasile Pârvan (after Pârvan 1916b, p. 704).

Fig. 3. Plan of Histria and its surroundings, 1915 (after Pârvan 1915b, plan II).

Fig. 4. Front page of *Zentralblatt der Bauverwaltung*, no. 98, 17 November 1917.

Fig. 5. 1. Sketch-map of the area surrounding Histria; 2. the structure of an earth mound; 3. plan of the Late Roman fortification excavated by Vasile Pârvan (after Bernhard 1917).

Fig. 6. 1. The dimensions of the trench excavated by Vasile Pârvan alongside the Late Roman city wall; 2. the exterior parament of the Late Roman city wall; 3. elements of the water pipe found inside the Zwinger of the Late Roman Main Gate; 4. roman *dolium* and a German officer (after Bernhard 1917).

Fig. 7. 1. The interior of the civil basilica found near the main entrance into the Late Roman citadel; 2. pillar from an unknown construction; 3. the head of an enormous statue of *Apollon Ietros*; 4. sculpted foot of a theatre bench (after Bernhard 1917).